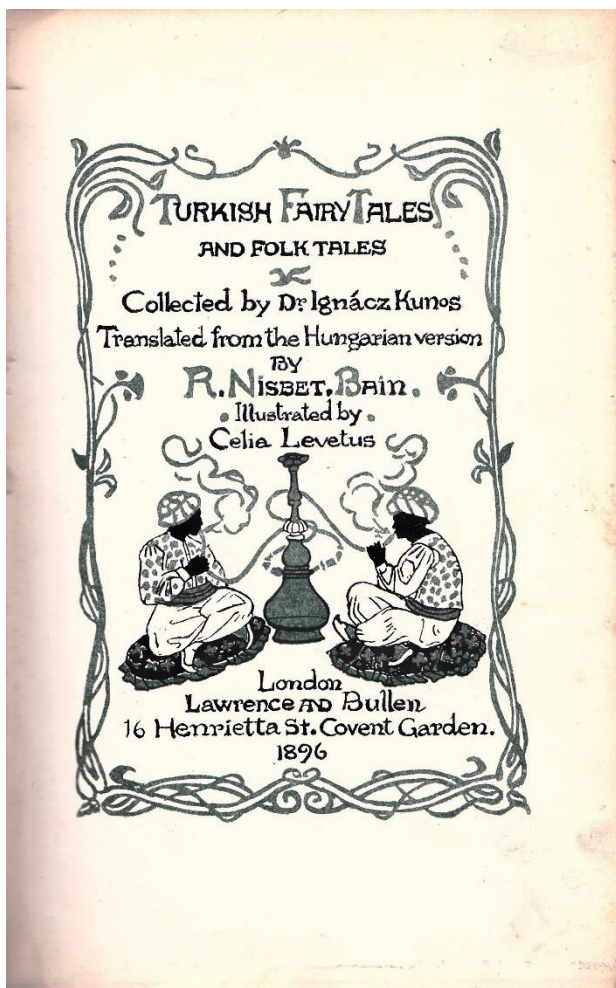

CIRCULAIR

Een stuk lever

Er was eens een oude vrouw die heel veel zin had in een stuk lever, dus ze gaf een meisje drie of vier muntjes en vroeg haar de lever te gaan kopen op de markt, schoon te wassen in de vijver en dan naar huis te brengen. Dus het meisje ging naar de markt, kocht een stuk lever en nam dit mee naar de vijver om het te wassen. En terwijl ze daarmee bezig was dook een ooievaar naar beneden, griste de lever uit haar hand en vloog ermee weg. Toen riep het meisje: 'Ooievaar! Ooievaar! Geef me mijn lever terug, dan kan ik die naar mijn mammie brengen, want anders zal mammie me slaan!'

'Als ge me een gerstaar in ruil geeft, zal ik u de lever retourneren,' sprak de ooievaar. Dus het meisje ging naar een graanverkoper en zei: 'Strohalm, Strohalm, geef me een gerstaar, dan kan ik de gerstaar aan de ooievaar geven, zodat hij me mijn lever teruggeeft, en ik die naar mijn mammie kan brengen.'

'Als ge Allah wilt bidden om regen dan zult u een gerstaar krijgen,' zei Strohalm. Maar terwijl ze begon te bidden: 'O, Allah, geef me regen, dan kan ik de regen aan Strohalm geven, zodat Strohalm me een gerstaar geeft, en

ik de gerstaar aan de ooievaar kan geven, zodat hij me mijn lever retourneert, die ik dan naar mijn mammië kan brengen,' dus terwijl ze dit aan het bidden was, kwam er een man naar haar toe die zei dat zonder een wierookbrander geen enkel gebed ooit de hemel kon bereiken, dus ze moest naar de bazaarman voor een wierookbrander.

Dus ze ging naar de bazaarman en riep: 'Bazaarman, bazaarman, geef me een wierookbrander, dat ik wierook kan branden voor Allah, zodat Allah me regen kan geven en ik regen kan geven aan Strohalm en Strohalm me een gerstaar kan geven, en ik de gerstaar aan de ooievaar kan geven, die me dan mijn lever retourneert om de lever naar mijn mammië te brengen.'

'Die geef ik u,' zei de bazaarman, 'mits ge me een laars van de schoenmaker brengt.'

Dus het meisje ging naar de schoenmaker en zei tegen hem: 'Schoenmaker, schoenmaker! Geef me een laars, dan kan ik de laars aan de bazaarman geven, en de bazaarman geeft me een wierookbrander, zodat ik wierook kan branden voor Allah, die me regen kan geven waarna ik de regen kan geven aan Strohalm, die me een gerstaar kan geven en dat ik dan de gerstaar kan geven aan de ooievaar,

waarna de ooievaar me de lever retourneert en ik het stuk lever naar mijn mammië kan brengen.'

Maar de schoenmaker zei: 'Als ge me een lap leer brengt, zult ge er een laars voor krijgen.'

Dus het meisje ging naar de leerlooier en zei: 'Leerlooier, leerlooier! Geef me een lap leer, dan kan ik de lap leer aan de schoenmaker geven, dat de schoenmaker me een laars geeft, dan kan ik de laars aan de bazaarman geven, waarna de bazaarman me een wierookbrander kan geven, zodat ik wierook kan branden voor Allah en Allah me regen kan geven, welke regen ik aan Strohalm kan geven, zodat Strohalm me een gerstaar kan geven, welke gerstaar ik aan de ooievaar kan geven, waarna deze me mijn lever retourneert en ik het stuk lever naar mijn mammië kan brengen.'

'Als ge genoeg huid van de os haalt, zal ik een lap leer maken die voldoende is voor een laars,' zei de leerlooier.

Dus het meisje ging naar de os, en zei: 'Os, os! Geef me genoeg huid, dan kan ik de huid aan de leerlooier geven, zodat deze er leer van kan maken, welke lap leer ik aan de schoenmaker kan geven, zodat hij me een laars kan maken, die ik aan de bazaarman kan geven, waarna de bazaarman me een wierookbrander kan geven, zodat ik

wierook kan branden voor Allah, en Allah me regen kan geven, en ik die regen aan Strohalm kan geven, zodat Strohalm me een gerstaar geeft en ik de gerstaar aan de ooievaar kan geven, waarna hij mijn lever retourneert en ik de lever naar mammie kan brengen.'

De os zei: 'Als ge me stro brengt, geef ik er u genoeg huid voor.'

Dus het meisje ging naar de boer, en zei tegen hem: 'Boer, boer! Geef me stro, dan kan ik de os stro geven en kan de os me genoeg huid geven, en dan kan ik de huid aan de leerlooier geven, zodat de leerlooier er een lap leer van kan maken, en ik de lap leer aan de schoenmaker kan geven, om er de schoenmaker een laars van te laten maken, welke laars ik aan de bazaarman kan geven, zodat hij me een wierookbrander geeft, waarna ik wierook kan ontsteken voor Allah en Allah me regen geeft, die ik aan Strohalm kan geven, waarna Strohalm me een gerstaar geeft, welke gerstaar ik aan de ooievaar geef, die me dan mijn lever retourneert, welk stuk lever ik naar mammie kan brengen.'

De boer zei tegen het meisje: 'Ik geef u het stro als ge me een kus geeft.'

'Nou,' overwoog het meisje bij zichzelf, 'een kus is een kleine moeite om me van al dit lastige gedoe te bevrijden.'

Dus ze liep naar de boer toe en kuste hem, en de boer gaf haar stro voor de kus. Ze bracht het stro naar de os, en hij gaf haar genoeg huid voor het stro. Ze bracht de huid naar de leerlooier, en de leerlooier gaf haar een lap leer. Ze nam de lap leer mee naar de schoenmaker, en de schoenmaker gaf haar een laars in ruil. Ze bracht de laars naar de bazaarman, en de bazaarman gaf haar een wierookbrander. Ze ontstak de wierook en riep: 'O, Allah! Geef me regen, zodat ik de regen aan Strohalm kan geven, waarna Strohalm me een gerstaar kan geven, en ik de gerstaar aan

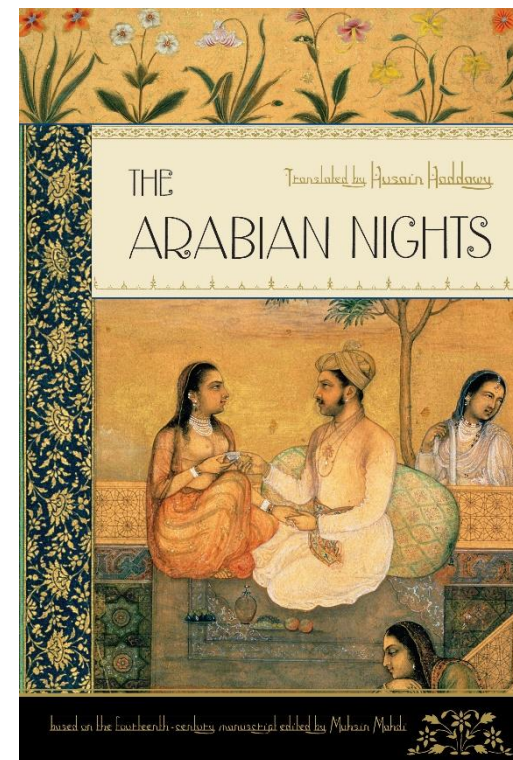
de ooievaar kan geven, zodat hij me mijn lever zal retourneren en ik de lever naar mijn mammië kan brengen.'

Toen gaf Allah haar regen, en zij gaf de regen aan Strohalm en Strohalm gaf haar een gerstaar, en zij gaf de gerstaar aan de ooievaar en de ooievaar gaf haar het stuk lever terug, en zij bracht de lever naar haar mammië, en haar mammië bakte de lever en at hem op.

Ik kwam het sprookje tegen in een boek met *Turkish fairy tales and folk tales* (Londen, 1896), verzameld door Ignác Kunos en vertaald door R. Nisbet Bain. Over die collectie is veel te vertellen, maar hier wil ik alleen opmerken dat de verhalen door de Hongaarse geleerde Kunos uit de Anatolische volksmond zijn opgetekend in 1889, zoals de gebroeders Grimm dat een halve eeuw eerder met Duitse sprookjes en vertellingen hadden gedaan. Nisbet Bain heeft ze uit het Hongaars vertaald, dus niet rechtstreeks uit het Turks, maar naar zijn eigen zeggen nauwgezet in de geest van het origineel.

'Hij [= professor Vámbéry, de grote Hongaarse kenner toen] vergelijkt de schatten van de Turkse folklore

met kostbare stenen die onopgemerkt bleven liggen in de bermen van de filologische wegen bij gebrek aan verzamelaars, en hij waarschuwt de beoefenaars van de etnologie dat wanneer de bedreigde spoorweg daadwerkelijk het klassieke Anatolië binnendringt, deze naïeve poëtische mythen en legenden onvermijdelijk de eerste slachtoffers van de westerse beschaving zullen zijn.'

Verderop schrijft Nisbet Bain: 'Dat deze verhalen iets compleet nieuws zouden bevatten, is echter een onrealistische verwachting. Professor Vambéry zelf wijst op verwantschap van veel ervan met andere puur Oriëntaalse verhalen, die de kern vormen van de *Vertellingen van duizend-en-één nacht*. Een paar Slavische en Scandinavische elementen zijn eveneens duidelijk zichtbaar, zoals bijvoorbeeld de mysterieuze vogel, de Anka van Smaragd, die niet zo heel verre familie lijkt van de Vogel Mogol en de Vogel Zhar, die voorkomen in mijn [= Nisbet Bains] *Russian Fairy Tales* resp. *Cossack Fairy Tales and Folk Tales*. Het verhaal van de *Betoverde tulband* lijkt in bepaalde details dan wel weer merkwaardig op *De reiskameraad* van Hans Christian Andersen.'

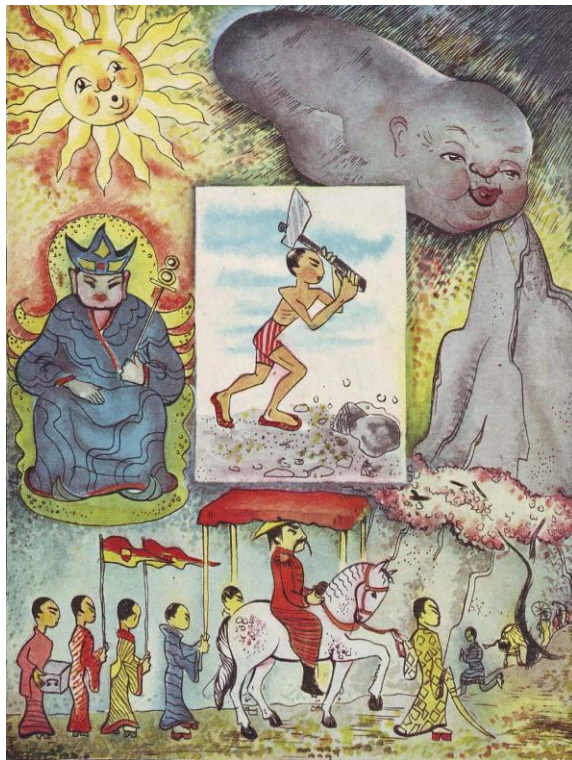
Zo heel merkwaardig is dat ook weer niet, want in de inleiding van Anton Coolen op *Sprookjes, vertellingen en reisverhalen* (1941) lees ik dat de vader van Hans Christian zijn zoontje voorlas uit *1001 Nacht*.

Maar in dit opstel beperk ik me tot *Een stuk lever*. Er zal in de folklore vast wel een specifieke naam voor dit type vertelling zijn, maar voor het gemak noem ik het een *circulair* verhaal. Daarmee bedoel ik gewoon dat het uitkomt daar waar het begonnen is.

In de kern circulair is volgens mij ook het beroemde gedicht *De tuinman en de dood* van P.N. van Eyck, die het begin en het einde Isfahan noemt, overigens in navolging van Cocteau. De oudste en bekendste versie is die van de schrijver Roemi (1207-1273), in het korancommentaar *Masnavi-i Ma'navi*, zegt Wikipedia. 'Roemi vertelt hoe Sulayman (koning Salomo) in zijn paleis (in Jeruzalem) een dienaar ontvangt die zegt de doodsdemon Azraël te hebben ontmoet, vraagt te mogen vluchten en op weg gaat naar India, waarna Sulayman van Azraël verneemt dat hij diens dienaar in India moest halen. Dit verhaal behoort tot de bekendste vertellingen in het Midden-Oosten. Verschillende versies zijn opgenomen in *Duizend-en-een-nacht*.' De Nederlandse vertaling van *1001 Nacht* (1993-1999) van Richard van Leeuwen beslaat drie delen met samen ruim 3300 bladzijden, dit om de omvang van die collectie even in de herinnering te roepen.

Weinig minder beroemd is het Aziatisch volksverhaal van de Japanse steenhouwer, dat door Multatuli is verwerkt in zijn *Max Havelaar*. Het was in 1842 al gepubliceerd door Wolter Robert van Hoëvell. 'In het verhaal wordt een ontevreden steenhouwer door een engel veranderd in een keizer,' zegt Wikipedia. 'Als de zon nog machtiger blijkt,

wenst hij de zon te zijn. Maar die verliest het van de storm. Alleen de rots kan het water en de zon tegenhouden en dus wenst hij de rots te zijn. Als een man met een pikhouweel de rots de baas is wenst hij weer een steenhouwer te zijn en hij is tevreden.'

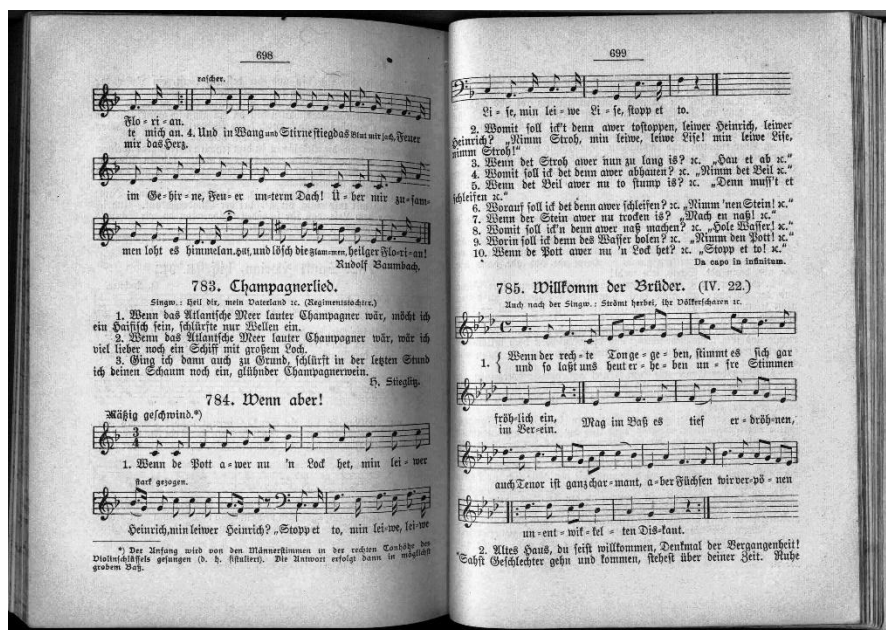
De Japanse steenhouwer (fluweelbloem.nl).
Ik heb de bron van deze fraaie prent niet kunnen achterhalen.

Ongetwijfeld zijn er in de wereldliteratuur nog vele andere voorbeelden van circulaire verhalen en gedichten te vinden. Maar omdat ik iets te vertalen wil hebben, koos ik als laatste voorbeeld voor een komisch liedje van de veelzijdige Harry Belafonte en zijn partner Odetta, dat ze opnamen in 1960: *There's a hole in the bucket*. De tekst heeft zeer oude wortels. De meest waarschijnlijke van de Amerikaanse versie is de eerste druk (1858) en vrijwel jaarlijks volgende van een beroemde liederenbundel voor studenten, het *Allgemeines Deutsches Kommersbuch*. Een *commercium* was een academisch feest, vandaar die titel. Het lied heeft nummer 784, heet *Wenn aber* en heeft tien strofen van twee regels:

1. Wenn de Pott awer nu 'n Lock het, min leiwer Heinrich, min leiwer Heinrich?
„Stopp et to, min leiwe, leiwe Lise, min leiwe Lise, stopp et to.“
2. Womit soll ick't denn awer tostoppen, leiwer Heinrich, leiwer Heinrich?
„Nimm Stroh, min leiwe, leiwe Lise! min leiwe Lise, nimm Stroh!“
3. Wenn det Stroh awer nun to lang is? ec. „Hau et ab ec.“
4. Womit soll ick det denn awer abhauen? ec. „Nimm det Beil ec.“
5. Wenn det Beil awer nu to stump is? ec. „Denn muss't et schleifen.“
6. Worauf soll ick det denn awer schleifen? ec. „Nimm 'nen Stein!“

7. Wenn der Stein awer nu trocken is? ec. „Mach en naß! ec.“
8. Womit soll ick'n aber naß machen? ec. „Hole Wasser! ec.“
9. Worin soll ick denn des Wasser holen? ec. „Nimm den Pott! ec.“
10. Wenn der Pott awer nu 'n Loch het? ec. „Stopp et to! ec.“

Da capo in inifinitium.

De namen Lise en Heinrich werden bij Belafonte vervangen door Liza en Henry, dat zegt al genoeg. Ik heb wat geknutseld aan een Nederlandse versie van dit duet, waarbij ik me een grappige uitvoering voorstelde (zoals

vroeger André van Duin en Corrie van Gorp) en bijpassende namen. Ik zie een luie bediende voor me, die geen zin heeft om zich in te spannen.

Een gat in de emmer, mejuffrouw, mejuffrouw,
een gat in de emmer, mejuffrouw, een gat!

Dan stop het, Jandoedel, Jandoedel,
dan stop het, Jandoedel, stop dicht!

Met wat moet ik stoppen, mejuffrouw, mejuffrouw,
met wat moet ik stoppen, mejuffrouw, met wat?

Met stro dus, Jandoedel, Jandoedel,
met stro dus, Jandoedel, met stro!

Het stro is te lang, hoor, mejuffrouw, mejuffrouw,
het stro is te lang, hoor, mejuffrouw, te lang!

Dan snij het, Jandoedel, Jandoedel,
dan snij het, Jandoedel, dan snij!

Waarmee moet ik snijden, mejuffrouw, mejuffrouw,
waarmee moet ik snijden, mejuffrouw, waarmee?

Je mes, man, Jandoedel, Jandoedel,
je mes, man, Jandoedel, je mes!

Het mes is niet scherp meer, mejuffrouw, mejuffrouw,
het mes is niet scherp meer, mejuffrouw, niet scherp!

Dan slijp het, Jandoedel, Jandoedel,
dan slijp het, Jandoedel, dan slijp!

Op wat moet ik slijpen, mejuffrouw, mejuffrouw,
op wat moet ik slijpen, mejuffrouw, op wat?

De slijpsteen, Jandoedel, Jandoedel,
de slijpsteen, Jandoedel, op steen!

De steen is te droog nu, mejuffrouw, mejuffrouw,
de steen is te droog nu, mejuffrouw, te droog!

Maak nat dan, Jandoedel, Jandoedel,
maak nat dan, Jandoedel, maak nat!

Wat bent u toch snugger, mejuffrouw, mejuffrouw,
wat bent u toch snugger, mejuffrouw, maar hoe?

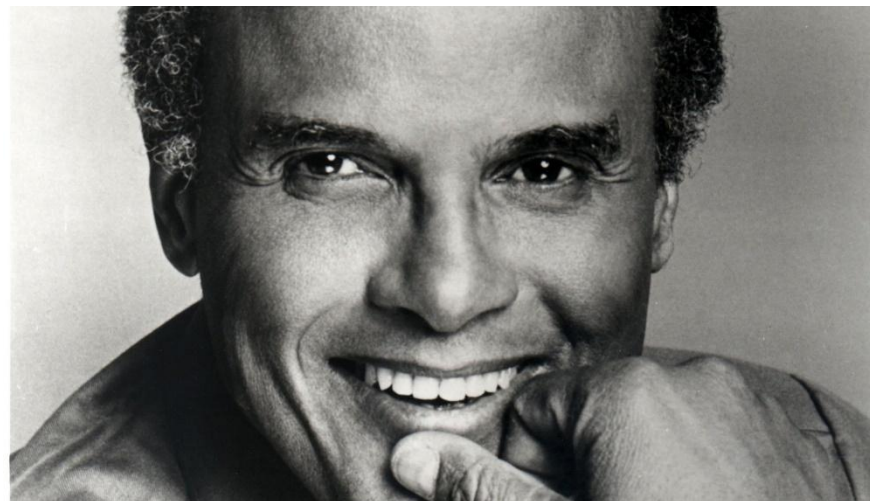
Wat dacht je van water, Jandoedel, Jandoedel,
wat dacht je van water, Jandoedel, da's vocht!

Waar moet ik dat in doen, mejuffrouw, mejuffrouw,
waar moet ik dat in doen, mejuffrouw, waarin?

Die emmer daar bij je, Jandoedel, Jandoedel,
die emmer daar bij je, Jandoedel, ja die!

Maar daar zit een gat in, mejuffrouw, mejuffrouw,
maar daar zit een gat in, mejuffrouw, een gat!

Deze variant is zeker nog voor verbetering vatbaar, maar
zelf zie ik er nu even geen gat meer in.

Harry Belafonte.

Peter Cuijpers, 27 juni 2019